

ภาษาไทย

จันทร์บุรีรัตนาท, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ-สังกฤต.

พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.

ตรี นาคะประทีป. ปรมัตถ์ที่ปณี เสด็จ เกร็ดคาถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท, 2462.

เทศรณานุกิษฏ, หลวง (ทวี ธรรมชัย). ธาตุปทีปิกา หรือ วจนทานุกรมบาลี-ไทย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528.

ปรมาณูชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ลิลิตเตลงท้าย. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

แปลก สนธิรักษ์. วจนทานุกรม บาลี-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์

พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532.

ประยูรย์ หลงสมบุญ. วจนทานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,

2519.

ระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา, พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์. เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ-

มหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

_____ . พระวินัยปิฎก มหาวรรค. เล่มที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2530.

_____ . พระวินัยปิฎก จุลวรรค. เล่มที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2530.

_____ . พระสุตตันตปิฎก ทีมนิกาย มหาวรรค. เล่มที่ 10. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

_____ . พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัฒนาสัด. เล่มที่ 14. กรุงเทพฯ-

_____ . พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรคสังยุต. เล่มที่ 15.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

_____ . พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรคสังยุต. เล่มที่ 19.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

_____ . พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ทกนิบาต ติกนิบาต.
เล่มที่ 20. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

- _____ . พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน
อติวุตตะกะ สุตตนิบาต. เล่มที่ 25. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2530.
- _____ . พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา
เถรคาถา เล่มที่ 26. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.
- _____ . พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 28. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.
- _____ . พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน. เล่มที่ 32. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.
- พระแทนเวี (ประยูรค์ ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :
ตำนานสุทธาการพิมพ์ 2531.
- พระราชมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.
กรุงเทพมหานคร : ตำนานสุทธาการพิมพ์, 2522.
- พระสังฆรักขิตมหาสามี. สุทธาสังการ. แปลโดยนาวาอากาศเอกแยม ประพัฒน์ทอง.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2512.
- พระสังฆรักขิตเถระ. วุตโตทัยปกรณั แปลโดยพระธรรมกถุการณั สุตปตฺยเถระ. ฉบับรื :
โรงพิมพ์ประยูรวางศ์, 2508.
- พระสังฆรักขิตเถระ. วุตโตทัยปกรณั. แปลโดย คณะดาร ภิกษุ. กรุงเทพมหานคร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529. 2529.
- พระสูตรและอรรถกถาแปล. อังคตฺตรนิกาย เอกกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 1. กรุงเทพ-
มหานคร : สีวเร, 2526.
- _____ . อังคตฺตรนิกาย เอกกนิบาต - ทุกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2526.
- _____ . อังคตฺตรนิกาย ดิกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525.
- _____ . ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2. กรุงเทพ-
มหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.

- ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.
- ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525
- ขุททกนิกาย เถรีคาถา เล่มที่ 2 ภาคที่ 4. กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชาตการพิมพ์, 2525.
- มูลนิธิภูมิโลกิกขุ. หจก. นานุกรมบาลี - ไทย - อังกฤษ. เล่มที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิโลกิกขุ, 2530.
- ราชบัณฑิตยสถาน. หจก. นานุกรม. พิมพ์ครั้งที่ 2 : กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมพระยา. บาลีไวยากรณ์ อักษรวิธภาคที่ 1 : สมัญญาภิธานและสนธิ, พิมพ์ครั้งที่ 29. ทรนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.
- บาลีไวยากรณ์ วจีภาคภาคที่ 2 : นามและอภัยศัพท์. พิมพ์ครั้งที่
38. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2516.
- บาลีไวยากรณ์ วจีภาคภาคที่ 2 : อาชยาดและกิตก์. พิมพ์ครั้งที่ 30.
ทรนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.
- บาลีไวยากรณ์ วจีภาคภาคที่ 2 : สมาสและตัทธิต. พิมพ์ครั้งที่ 27.
ทรนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2507.
- วาคคภู, อังการศาสตร์. แปลโดย ป.ส. ศาสตร์. ทรนคร : โรงพิมพ์ระจันทร์,
2504.
- สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 5. ทรนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2505-2506.
- สุภาพรรณ ฃ บางช้าง. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- เสฐียรโกเศศ. สารานุกรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, 2516.

ภาษาอังกฤษ

- Apte, Vaman Shivram. Practical sanskrit English Dictionary. 3 rd. ed. Delhi: Motilal Banarsidass 1970. First published 1912.
- Basham, A. L. The Wonder that was India. London: Sidgwick and Jackson 1961. First published 1954.
- Childers, R. C. Dictionary of Pali Language. Rangoon: Buddha Sasana Council Press, 1974.
- Geiger, Wilhelm. Pali Literature and Language. Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1978. First published 1943.
- Horner, I. B. Women Under Primitive Buddhism Laywomen and Almswomen. London: George Routledge & Sons 1930.
- Macdonell, Arthur A. Practical Sanskrit Dictionary. London: Oxford University Press, 1979.
- _____. Sanskrit Grammar for Students. London: Oxford University Press 1927.
- Machenzie, donald A. Indian Myth and Legend. London: Gresham publishing 1913.
- Malalasekera, G. P. Dictionary of Pali Proper Names 2 Vols. London: The Pali Text society, 1974. First published 1937.
- Monier - Williams, Monier. Sanskrit English Dictionary London: Oxford University Press, 1979. First published 1899.
- Norman, K. R. The Elders' Verses II Therīgāthā. London: Pali Text society 1971.
- Rhys Davids, T. W., Stede, William. The Pali English Dictionary. London: The Pali Text society 1972.

Rhys Davids, T. W. Psalm of the Early Buddhists the Sisters.

London: Luzac & Company, 1964.

_____. Buddhist India: Delhi: Motilal Banarsidass 1971.

Winternitz, M. History of Indian Literature. Vol II! Buddhist

Literature and Jaina Literature. Translated by Mrs. S.

Kelkar and Miss. H. Kohn. New Delhi: Oriental Books

Reprint Corporation 1977. First Published 1933.

วิทยานิพนธ์

คารุณี บุรณวัฒน์. "อุปมาในบทละครสันสกฤตตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 ถึง 12" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

เทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. "เทศขารมโนเทศศาสนาเดรีวาห" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

บรรจบ บรรณรุจี. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระอสีติมหาสาวกกับการบรรลุธรรม" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

สุมาลี อุกมพงษ์. "กามเทพในวรรณคดีสันสกฤต" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ภาคผนวก ก.

ตารางแสดงรายชื่อพระเถรี วรรณะ สถานภาพเดิม ชาตภูมิ และมูลเหตุที่ออกบวช

ชื่อพระเถรี	วรรณะ	สถานภาพเดิม	เมืองชาตภูมิ	มูลเหตุที่ออกบวช
กีสาคโคตมี	ไม่ระบุ	ธิดาคณยาจก	สาวัตถี	เศร้าสลดใจ
เขมา	กษัตริย์	มเหสีกษัตริย์	สาครละ	เศร้าสลดใจ
คุดตา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	สาวัตถี	เบื่อหน่ายชีวิต
จันทา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	ไม่ระบุ	เลื่อมใสภิกษุณี
จาปา	ไม่ระบุ	ธิดาพราหมณ์	วังทหารชนบท	ทะเลาะกับสามี
จาลา	พราหมณ์	น้องพระอัครสาวก	ราชคฤห์	เลื่อมใสภิกษุ
จิตตา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ชันตา	กษัตริย์	ธิดากษัตริย์	เวสาลี	เลื่อมใสในพระธรรม
ติงสมัตตา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	เลื่อมใสในพระธรรม
ทิสสา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถ์	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
หันทิกา	พราหมณ์	ธิดาบุโรหิต	สาวัตถี	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ธรรมทินนา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	ราชคฤห์	เบื่อหน่ายชีวิต
ธรรมมา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	สาวัตถี	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ธีรา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถ์	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
นันทุตตรา	พราหมณ์	นักบวชปริพาชก	กัมมาสัมมนนิคม	ตอบปัญหาแก่พระอัครสาวก
ปฎาจารย์	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาวัตถี	เศร้าสลดใจ
ปัญจสมัตตา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	เลื่อมใสในพระธรรม
ปุลณา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาวัตถี	เลื่อมใสภิกษุณี
ปุลณิกา	ไม่ระบุ	ธิดาคณเฑาะ	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระธรรม
ภัททกาปิลานี	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	สาครละ	เบื่อหน่ายทรัพย์สมบัติ
ภัททาภจจนา	กษัตริย์	มเหสีพระสีหัตถ์	เทวทหะ	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ภัททาภุชลา	แพศย์	นักบวชปริพาชก	ราชคฤห์	ตอบปัญหาแก่พระอัครสาวก
มหาปชาบดีโคตมี	กษัตริย์	มเหสีกษัตริย์	เทวทหะ	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
มิตตา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถ์	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

ชื่อพระเถระ	วรรณะ	สถานภาพเดิม	เมืองชาตภูมิ	มูลเหตุที่ออกบวช
มิตตา	กษัตริย์	เจ้าหญิงสาภะสกุล	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
มิตตาคาสี	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	กัมมาสธัมมนิคม	เลื่อมใสในพระธรรม
มุตตา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	สาวัตถี	ไม่ระบุ
มุตตา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	โกศลชนบท	เลื่อมใสภิกษุณี
เมตติกา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
โรหิณี	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	เวสาลี	เลื่อมใสในพระธรรม
วิพชมاتا	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ภารุกัจจนคร	เลื่อมใสในพระธรรม
วิชยา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ราชคฤห์	เลื่อมใสภิกษุณี
วิมลปุราณคณิกา	ไม่ระบุ	โสเภณี	เวสาลี	เศร้าสลดใจ
วิสาชา	กษัตริย์	สนมพระสีหธัตถะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
วาสิฏฐี	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	เวสาลี	เศร้าสลดใจ
วุฑฒโพพชิตสูมนา	กษัตริย์	น้องกษัตริย์	สาวัตถี	เลื่อมใสในพระธรรม
สกุลา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	สาวัตถี	เลื่อมใสในพระธรรม
สังฆา	กษัตริย์	สนมพระสีหธัตถะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
สามา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	โกสัมพี	เศร้าสลดใจ
สีหา	ไม่ระบุ	ธิดาบุโรhit	เวสาลี	เลื่อมใสในพระธรรม
สีสุปจาลา	พราหมณ์	น้องพระอัครสาวก	ราชคฤห์	เลื่อมใสภิกษุ
สูกกา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระธรรม
สุชาดา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาเกต	เลื่อมใสในพระธรรม
สุนหรี	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	พาราณสี	เบื่อหน่ายชีวิต
สุนหรีนันทา	กษัตริย์	ธิดาจากศากยะสกุล	กบิลพัสดุ์	ออกบวชตามพระญาติ
สูมนา	กษัตริย์	สนมพระสีหธัตถะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
สูมิงคลมาตุ	ไม่ระบุ	ธิดาคนยากจน	สาวัตถี	ไม่ระบุ
สุเมธา	กษัตริย์	ธิดากษัตริย์	มันดาวดี	เบื่อหน่ายสังสารวัฏ
สุภากัมมารธิตา	ไม่ระบุ	ธิดาช่างทอง	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
สุภากัมพานิกา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	ราชคฤห์	เบื่อหน่ายชีวิต
โสณฯ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	สาวัตถี	ลูก ๆ ดุหมั่น

ชื่อพระเถระ	วรรณะ	สถานภาพเดิม	เมืองชาติภูมิ	มูลเหตุที่ออกบวช
โสมมา	ไม่ระบุ	ธิดาปุโรหิต	ราชคฤห์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
เสลา	กษัตริย์	ธิดากษัตริย์	อาฬวี	เลื่อมใสในพระธรรม
อภยมาตา	ไม่ระบุ	โสเภณี	อุชเชนี	เลื่อมใสในพระธรรม
อภยา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	อุชเชนี	เลื่อมใสในภิกษุณี
อภีรुปนันทา	กษัตริย์	ธิดากษัตริย์	กบิลพัสดุ์	เศร้าสลดใจ
อโนปมา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาเกต	เบื่อหน่ายชีวิต
อัญญตราเถรี	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	เวสาลี	ไม่ระบุ
อัญญตราภิกษุณี	กษัตริย์	แม่นมกษัตริย์	เทวทหะ	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
อัญญตราธิดา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถณะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
อัญญตราคิสสา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถณะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
อัญญตราสามา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	โกสัมพี	เศร้าสลดใจ
อัญญตราอุคตมา	พราหมณ์	ธิดาพราหมณ์	โกศลชนบท	เลื่อมใสในพระธรรม
อัทธกาสี	ไม่ระบุ	โสเภณี	พาราณสี	เลื่อมใสในภิกษุณี
อัมพาลี	ไม่ระบุ	โสเภณี	เวสาลี	เลื่อมใสในพระธรรม
อสิทาสี	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	อุชเชนี	เศร้าสลดใจ
อุคตรา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถณะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
อุคตรา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	เลื่อมใสในพระธรรม
อุคตมา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาวัตถี	เลื่อมใสในพระธรรม
อุบลวรรณา	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาวัตถี	เบื่อหน่ายชีวิต
อุปจาลา	พราหมณ์	น้องสาวพระอัครสาวก	ราชคฤห์	เลื่อมใสภิกษุ
อุปสมา	กษัตริย์	สนมพระสีหัตถณะ	กบิลพัสดุ์	เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
อุพพีรี	แพศย์	ธิดาเศรษฐี	สาวัตถี	เศร้าสลดใจ

ภาคผนวก ข.

ตารางแสดงข้อธรรมที่พระเถรกล่าว

ชื่อพระเถร	ข้อธรรมที่พระเถรกล่าว
กัฬาสาโคตม	ไตรลักษณ์และอริยสัจ 4
เขมา	ไตรลักษณ์
คุดตา	การละ ราคะ มานะ อวิชชา
จันทา	การบรรลุวิชชา 3
จาปา	โทษของความโกรธและโทษของกาม
จาลา	การปฏิบัติตามมรรค 8 ทำให้ดับทุกข์
จิตตา	การฝึกจิตพิจารณาภายในที่หยาบ
ชันตา	การเจริญโพชฌงค์ 7 เพื่อบรรลุนิพพาน
ติงสมัตตา	การบรรลุวิชชา 3
ติสสา	การพิจารณาไตรสิกขา
หัตถิกา	การฝึกจิตให้เป็นสมาธิ
ธรรมหินนา	การฝึกจิตไม่ให้ปฏิบัติในกาม
ธรรมมา	โทษของภายในที่หยาบ
ธีรา	การพิจารณาเรื่องนิโรธ
นันทุตตรา	พิจารณาภายในให้เห็นว่าไม่งามเพื่อละราคะ
ปฎาจารา	ไตรลักษณ์และการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ
ปัญจสมัตตา	การถอนลึกลับคือความโศกที่อยู่ในใจ
ปณณา	การใช้ธรรมกำจัดความมืดคือ อวิชชา
ปณณิกา	กรรมและความหลุดพ้น
ภัททาปิลานี	อานิสงส์ของการออกบวชทำให้บรรลุวิชชา 3
ภัททาภัจจานา	การเจริญกุศลธรรม
ภัททาภูทลเสสา	การใช้ปัญญาพิจารณาเพื่อตัดกิเลส
มหาปชาบดีโคตม	การเจริญมรรค 8 และเรื่องอริยสัจ 4
มิตตา	การฝึกจิตไม่ให้กระวนกระวาย

ชื่อพระเถร	ข้อธรรมที่พระเถรกล่าว
มิตตา	การรักษาศีล 8 ประการ
มิตตาคาลิ	ความไม่ประมาท
มุตตา	การถอนตัณหาเพื่อความพ้นทุกข์
มุตตา	พิจารณาการเกิดและการตายเพื่อถอนตัณหา
เมตติกา	การฝึกพลังจิตและพิจารณาร่างกาย
โรหิณี	การสมาทานศีลและการฝึกจิต
วิหณมาตา	ความไม่ประมาท
วิชยา	การฟังธรรมทำให้บรรลุนิพพาน
วิมลปฺรณคณิกา	การไม่ลุ่มหลงในรูปสมบัติ
วิสาขา	ชักชวนให้ประพฤติธรรม
วาสิฏฐี	การใช้สติพิจารณาเรื่องทุกข์
วุฑฒปฺพชิตสุมณา	ความสุขสงบเมื่อสิ้นราคะ
สกุลา	ไตรลักษณ์
สังฆา	การพิจารณารณธรรมเพื่อดับตัณหา
สามา	ความไม่ประมาท
สีหา	โทษของกาม
สีสุปจาลา	การรักษาศีลและการสำรวมอินทรีย์
สุกกา	การฝึกจิตเพื่อตัดราคะ
สุชาตา	ผลของการฟังธรรมทำให้บรรลุวิชา 3
สุนทร	อริยสัจ 4
สุนทรินันทา	ไตรลักษณ์
สุมณา	การเจริญกุศลธรรม
สูมฺงคฺลมาตุ	ความสุขสงบเมื่อสิ้นราคะ
สูเมธา	ไตรลักษณ์และโทษของกาม
สุภากัมมารธิตา	โทษของกามและความไม่ประมาท
สุภากัมพวนิกา	ไตรลักษณ์และโทษของกาม

ชื่อพระเถระ	ข้อธรรมที่พระเถระกล่าว
โสณา	การพิจารณาชั้น 5 และการเจริญสมาธิ
โสมมา	การฝึกจิตให้มั่นคง
เสลา	โทษของกาม
อกยมาคา	ไตรลักษณ์
อกยา	ไตรลักษณ์
อภิรูปันหา	ไตรลักษณ์
อโนปมา	การฟังธรรมทำให้สิ้นตัณหา
อัญญตราเถระ	ความสุขสงบเมื่อสิ้นราคะ
อัญญตราภิกษุณี	โทษของกาม
อัญญตราธรรมา	การใช้อินทรีย์พิจารณาเพื่อเอาชนะมาร
อัญญตราติสสา	การใช้ปัญญาพิจารณาธรรมต่าง ๆ
อัญญตราสามา	ความไม่ประมาท
อัญญตราอุตตมา	การเจริญโพชฌงค์ 7
อัทธกาลี	ไตรลักษณ์
อัมพาลี	ไตรลักษณ์
อิสิทาลี	โทษของกามและเรื่องกรรม
อุคตรา	การฟังธรรมทำให้บรรลुวิชชาและสิ้นราคะ
อุคตรา	การสำรวจ กาย วาจา ใจ
อุคตมา	การฝึกจิตพิจารณาชั้น 5 ธาตุ และอายตนะ
อุบลวรรณา	โทษของกาม
อุปะจาลา	การใช้สติพิจารณามรรค 8
อุปะสมา	การพิจารณาร่างกายเพื่อเอาชนะมาร
อุพพีรี	การถอนลูกศรคือความโศกในจิตใจ

ภาคผนวก ค.

กาม 2 คือ

1. กิเลสกาม กิเลสเป็นเหตุไคร่
2. วัตถุกาม หัสตุอันนํารักไคร่¹

วิมุตติ 2 คือ

1. เจโตวิมุตติ ความหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งใจ
2. ปัญญาวิมุตติ ความหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งปัญญา²

วิชา 3 คือ

1. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ รู้จักระลึกชาติได้
2. จุคฺคปฺปาทญาณ รู้จักกำหนดจุดและเกิด
3. อาสวักขยญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้น³

อาสวะ 3 คือ

อาสวะหมายถึง กิเลสที่ทํ่าจิตใจให้เศร้าหมองคือ

1. กามาสวะ อาสวะเป็นเหตุให้ออยากได้
2. ภวาสวะ อาสวะเหตุให้ออยากเป็น
3. อวิชชาสวะ อาสวะคือ อวิชชา ความเขลา⁴

สิกขา 3

สิกขา คือ ปฏิบัติทํ่าตั้งใจไว้เพื่อฝึกหัดกายวาจาใจคือ

1. อธิศีลสิกขา คือการศึกษาเรื่องศีล
2. อธิจิตสิกขา คือการศึกษาเรื่องจิต

¹ ข. มหา. 29/92/264.

² อง. ติก. 20/886/170.

³ ม.ม. 13/233/280-282.

⁴ สํ. สฬ. 18/321/313.

3. อธิปัญญาสิกขา คือการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญา⁵

ตัณหา 3

ตัณหา คือ ความอยากได้มี 3 ประเภทคือ

1. กามตัณหา ความอยากได้ในกาม
2. ภวตัณหา ความอยากได้ในภพ
3. วิภวตัณหา ความอยากออกไปจากภพ⁶

ไตรลักษณ์ 3 คือ

1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง
2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์
3. อนัตตา ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน⁷

อวิชชา 4

อวิชชา คือ ความไม่รู้มี 4 คือ

1. ความไม่รู้เรื่องทุกข์
2. ความไม่รู้เรื่องทุกข์สมุทัย
3. ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ
4. ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา⁸

โทษณงค์ 7

โทษณงค์ เป็นองค์ประกอบแห่งธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้คือ

1. สติ ความระลึกได้
2. ธัมมวิจยะ การเลือกเห็นธรรม
3. วิริยะ ความเพียร

⁵ อง. ตัก. 20/997-1002/296-302.

⁶ อง. ฉกก. 22/106/480.

⁷ อง. ตัก. 20/1062/368.

⁸ ส. สท. 18/322/314.

4. ปิติ	ความอิมใจ
5. ปัสสัทธิ	ความสงบใจและอารมณ์
6. สมาธิ	ความตั้งใจมั่น
7. อุเบกขา	ความวางเฉย ⁹
	วิชา 8
1. วิปัสสนาญาณ	ญาณอันนับเข้าในวิปัสสนา
2. มโนมยทธิ	ฤทธิ์ทางใจ
3. อิทธิวิธี	แสดงฤทธิ์ได้
4. ทิพโสต	หูทิพย์
5. เจโตปริยญาณ	รู้จักกำหนดใจผู้อื่น
6. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ	ระลึกชาติได้
7. ทิพจักขุ	ตาทิพย์
8. อาสวักขยญาณ	รู้จักทำอัสวะให้สิ้น ¹⁰
	มรรค 8
1. สัมมาทิฏฐิ	ความเห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ	ความดำริชอบ
3. สัมมาวาจา	การเจรจาชอบ
4. สัมมาภัมมันตะ	ทำการทำงานชอบ
5. สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีวิตชอบ
6. สัมมาวายามะ	มีความเพียรชอบ
7. สัมมาสติ	การระลึกชอบ
8. สัมมาสมาธิ	การตั้งใจชอบ ¹¹

⁹ ส. มหา. 19/182/122.

¹⁰ ที. สี. 9/234/101.

¹¹ ที. มหา. 10/329/282.

ประวัติผู้เขียน

นายอาเศียร หนูสิทธิ์ เกิดเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2498 ณ บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีการศึกษา 2528 ต่อมาเข้าศึกษาที่ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2529 ปัจจุบันรับราชการเป็นอาจารย์ 1 โรงเรียนบ้านบุกระสัง อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

